

Φάρμακα στο μετεπαναστατικό Α΄ Εθνικό Νοσοκομείο Ναυπλίου.

Βάννα Πανδή-Αγαθοκλή
Δρ. χημικός ερευνήτρια

Περίληψη: Στην μετεπαναστατική πρωτεύουσα της Ελλάδος, το Ναύπλιο, ιδρύθηκε από τον Καποδίστρια το Α΄ Εθνικό Νοσοκομείο. Σ΄ αυτό, για έξι χρόνια (1826-1832), υπηρέτησε με αυτοθυσία ως ιατροχειρουργός και επιστάτης ο Λευκάδιος Πέτρος Στεφανίτσης. Παρατίθενται δυο χειρόγραφοι κατάλογοι φαρμάκων του Νοσοκομείου με την υπογραφή του Στεφανίτση.

Στο Αρχείο Καποδίστρια του ΓΑΚ Κερκύρας¹ βρέθηκαν δυο σκόρπια χειρόγραφα φύλλα καταλόγου φαρμάκων. Το ένα στην ιταλική, με τον τίτλο "Rubrica ospedale di Nauplio ..." και την υπογραφή Direttore Pietro Stefanizzi, και το άλλο με την ιταλική ονομασία των φαρμάκων γραμμένη με ελληνικά γράμματα και επικεφαλίδα «Αον Εθνικόν Νοσοκομείον Ναυπλίου. Είδη των Ιατρικών», ημερομηνία 18 Οκτωβρίου 1829 και υπογραφή πάλι του Ιατροχειρουργού και επιστάτη Πέτρου Στεφανίτση. Τα φάρμακα είναι τα ίδια και στους δυο καταλόγους, με μόνο τρεις διαφορές, και με την ίδια σειρά καταχωρημένα.

Ο γιατρός^{2,3} Πέτρος Στεφανίτσης γεννήθηκε στη Λευκάδα το 1792. Διδάχτηκε φαρμακοποιία ασκούμενος κοντά στους αδελφούς Τρύφου και παρακολούθησε μαθήματα ιατρικής στο Collegio Medico στον Ιατρικό Σύλλογο Κέρκυρας, του οποίου συνιδρυτής ήταν και ο Καποδίστριας. Από το 1810 άρχισε να ασκεί κλινική ιατρική ως υπίατρος του τακτικού σώματος στην Κεφαλονιά. Όταν ξέσπασε η επανάσταση πήρε μέρος στη μάχη του Πέτα το 1822, όπου οργάνωσε πρόχειρο χειρουργείο για τραυματίες. Ύστερα κατέβηκε στο Μεσολόγγι παραμένοντας σε όλες τις πολιορκίες μέχρι την Έξοδο στις 10 Απριλίου 1825. Στο Μεσολόγγι εφάνη «ουκ ολίγον χρήσιμος δια την εμπειρίαν της τέχνης του, επισκεπτόμενος ακούραστα τους ασθενείς στρατιώτας, χωρίς ποτέ να αποβλέψει εις πληρωμήν, δαπανών μάλιστα και εξ ιδίων εις ιατρικά». Κατά τα Αρχεία του Αγώνα. «Συμμετασχών της εξόδου εσώθη μετά του θετού υιού αυτού Νικολάου». Πήρε μέρος ως εκπρόσωπος της Λευκάδας στη συγκρότηση του επαναστατικού Στρατιωτικού Σώματος.

Λέξεις κλειδιά:

Μετεπαναστατικό Νοσοκομείο Ναυπλίου,
Ιατροχειρουργός Πέτρος Στεφανίτσης,
Φάρμακα Νοσοκομείου.

Υπεύθυνος Αλληλογραφίας:

Βάννα Πανδή-Αγαθοκλή
Δημητρίου Φαληρέως 21
18547 Νέο Φάληρο
Πειραιάς

Τηλέφωνα:
Νέου Φαλήρου: 210-4812594
Κέρκυρας: 26610-31364

Κατά την περίοδο της επανάστασης δεν υπήρχε οργανωμένη επιμελητεία για την περίθαλψη των πληγωμένων αγωνιστών. Ήταν φριχτά τα μαρτύριά τους στα πεδία των μαχών. Μεγάλες ήταν οι ελλείψεις ιατρικού προσωπικού, εργαλείων και του αναγκαίου ιατροφαρμακευτικού υλικού. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του ιστορικού και γραμματέα του Υψηλάντη Φιλήμονα στο θέμα αυτό: «Ελλείποντος οιοσδήποτε νοσοκομείου στρατιωτικού, οι τραυματίαι και ασθενείς παρεπέμποντο εις τας οικίας των ή στην πλησιεστέραν κόμην ...» Επιπλέον το Ναύπλιο ήταν τότε από τις πιο ευάλωτες στις λοιμικές νόσους περιοχές εξ αιτίας των στρατευμάτων που στρατοπέδευαν στην πόλη και του άμαχου πληθυσμού που καθημερινά συνέρρεε εκεί επιζητώντας ασφάλεια.

Ο Στεφανίτης υπηρέτησε ως διευθυντής και επιστάτης στο Νοσοκομείο Ναυπλίου από τον Ιούλιο του 1827, συνεχώς δε από την άφιξη εκεί του Κυβερνήτη της Ελλάδας Καποδίστρια μέχρι και μετά τη δολοφονία του. Παράλληλα με αυτήν την υπηρεσία του ο Στεφανίτης συστηματοποίησε και την περίθαλψή του και στους εκτός του Νοσοκομείου φτωχούς ασθενείς. Προς τούτο την 10 Οκτωβρίου 1828 δημοσίευσε την εξής πρόσκληση «Προσκαλούνται όλοι οι εν Ναυπλίω πτωχοί και ξένοι ασθενείς, προσέτι και οι γέροντες, όσοι έχουνσι χρεία συμβουλής ιατρού ή ιατρικών, να προστρέχωσιν λευθέρως εις τον δημόσιον ιατρόν Ναυπλίου, και λαμβάνουν ευθύς τα ιατρικά χωρίς παράδες. Γίνεται δε εις αυτούς η φιλάνθρωπος αυτή ευεργεσία, δια να μην απατώνται από τινος, οι οποίοι δοκιμάζουν να μάθωσι την ιατρικήν με κίνδυνον της πολυτίμου ζωής των ανθρώπων, γυμνόνοντες τους πτωχούς Έλληνας από το ολίγον αργύριον, το οποίον εξοικονομούσι προς τροφήν των, έρρωσθε». Παρόμοιες προσκλήσεις κοινοποίησε ο Στεφανίτης στις 2-6-1830 και στις 2-6-1832.

Παράλληλα με την υπηρεσία του στο Νοσοκομείο, ως «ιατροχειρουργός και επιστάτης εκτελών ωσαύτως και τα χρέη φαρμακοποιού και γραμματέως», προσέφερε τις υπηρεσίες του ως «ιατροχειρουργός του Υγειονομείου και των δημοσίων φυλακών αμισθί».

Επί Ρωσοτουρκικής κατοχής των Επτανήσων (1799) αρχίατρος και διευθυντής του Τουρκικού Στρατιωτικού Νοσοκομείου στην Κέρκυρα διορίστηκε από τον Κατήρ-Μπέη ο Καποδίστριας. Το δε 1803 αν και ήταν γιατρός του ορφανοτροφείου, εξελέγη Γενικός Γραμματέας της Επικρατείας. Η ίδρυση Νοσοκομείου στο Ναύπλιο σημειώνεται από τους πρώτους κιόλας μήνες της απελευθέρωσης της πόλης (Μάρτιος 1823). Ήταν κοινό για στρατιώτες και πολίτες. Στο νοσηλευτικό αυτό ίδρυμα γινόταν η νοσηλεία των απόρων, ορφανών, στρατιωτών, καταδίκων, αιχμαλώτων και γυναικών ελευθερίων ηθών. Ως γνωστόν κατά τον 19ο αιώνα οι εύποροι νοσηλεύονταν κατ'οίκον.

Ο Κυβερνήτης, όντας ο ίδιος γιατρός ερχόμενος στην Ελλάδα, έθεσε άμεσα τις βάσεις για τη δημιουργία νοσηλευτικού ιδρύματος (πολιτικού και στρατιωτικού). Αναλαμβάνοντας τα καθήκοντά του ανέθεσε στον Βαυαρό συ-

νταγματάρχην Karl Heideck να ιδρύσει στην πόλη για τους στρατιωτικούς το Εθνικό Στρατιωτικό Νοσοκομείο (1828) Ναυπλίας. Ο Heideck στα απομνημονεύματά του λέει «... ίδρυσα και έκτισα δύο νοσοκομεία εν Ναυπλίω, ών το μεν χρησίμευσεν ως πολιτικόν κατά διαταγήν του Κυβερνήτου, έτερον δε ως στρατιωτικόν εν Ιτς-Καλέ όπου ιδρύθη και το Κεντρικόν Φαρμακείον.

Το 1829 ο φρούραρχος Karl Heideck σε αναφορά του προς τον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια έγραφε: Εφρόντισα την σύστασιν Νοσοκομείου Στρατιωτικών, μεταχειρισθείς επί τούτω παλαιόν ερείπιον δια το ευκραές του αέρος και την καλήν του θέσιν. Το Νοσοκομείον τούτο έχει σήμεραν κρεβάτια δια 42 ασθενείς. Έχει αρχίατρον, φαρμακοποιόν, επιστάτην και γραίαν τινάς δια το μαγειρείον και το πλύσιμο και τακτικήν Φαρμακεία. Η διατροφή των ασθενών, συμπεριλαμβανομένης μάλιστα και της αγοράς τινών ιατρικών, δεν φέρει δαπάνην εις το Εθνικόν Ταμείον, διότι πληρώνεται από τους δέκα παράδες και από το ψωμί, τα οποία καθ' εκάστην αφαιρούνται από έκαστον νοσοκομούμενον στρατιώτην. Προστίθεται δε εις αυτό νέος θάλαμος δια 16 κρεβάτια και ένας τόπος δια την Φαρμακείαν, τους φαρμακοποιούς και το χημικόν εργαστήριον.

Το «Στρατιωτικό Νοσοκομείο» ερειπωμένο πλέον κατεδαφίστηκε μετά το 1940. Στα χρόνια της αρτιότερης οργάνωσης και λειτουργίας του Ιδρύματος (1827-1833) γιατρός-διευθυντής και επιστάτης του ήταν ο Λευκαδίτης χειρουργός Πέτρος Στεφανίτης. Στις 10-5-1832 ο Στεφανίτης αναγκάστηκε να παραδώσει το Νοσοκομείο στη φρουρά των Γάλλων, στη συνέχεια αυτό διαλύθηκε και ο εξοπλισμός μοιράστηκε στους Γάλλους στο στρατιωτικό Νοσοκομείο Ακροναυπλίας.

Όσον αφορά τη θεραπευτική μέθοδο που ακολούθησε ο Στεφανίτης στο Νοσοκομείο που διηύθυνε, δηλώνει ότι για το κλίμα της Ελλάδας καταλληλότερη είναι η «αντιφλογιστική» μέθοδος παντού όπου υπάρχει φλόγωση, σε αντίθεση με την «αντισπασμωδική αγωγή» της ιατρικής της εποχής. Συνιστούσε δε «... ιατρικά ολίγα, διότι των πολλών ε γνώρισε εκ πείρας τα ολέθρια αποτελέσματα...» Επί πλέον λέει «...Δίαιτα αυστηρά συνόδευε τας παραγγελίας μου».

Φαρμακευτική

Οι αρχαιότερες γραπτές πηγές που ομιλούν για χρήση από τον άνθρωπο διαφόρων ουσιών για θεραπευτικούς σκοπούς αναφέρονται στο έτος 2.500 π.Χ. Κατά το τέλος του 18ου αιώνα και αρχές του 19ου ο Λαβουαζιέ (1743-1794) και οι διάδοχοί του με την ανάπτυξη της χημείας οδήγησαν τη Φαρμακευτική προς νέους δρόμους. Η ανακάλυψη των αλκαλοειδών και των γλυκοζιτών, αργότερα, αποτέλεσε την απαρχή μιας νέας θεραπευτικής. Η ανάπτυξη των γνώσεών μας επί των φυτών και των θεραπευτικών τους ιδιοτήτων επέτρεψε την παρασκευή αφθονίας

συνθετικών παρασκευασμάτων που έχουν την ίδια σύνθεση με τις φυτικές ουσίες αλλά επιδρούν αποτελεσματικότερα. Κατά την Καποδιστριακή περίοδο καταβάλλονται προσπάθειες για τη βελτίωση της φαρμακοποιίας. Ο Ι. Καποδίστριας ως Κυβερνήτης και γιατρός, φρόντισε για την εκπαίδευση τροφίμων του ορφανοτροφείου της Αίγινας σε σχετικά επαγγέλματα⁴. Η λειτουργία φαρμακείων είναι γνωστή κατά την περίοδο του αγώνα. Ήδη από το 1825 ανοίχτηκαν και ανοίγονται πολλά φαρμακεία. Πρώτος που ζήτησε άδεια από την Κυβέρνηση για την ίδρυση εργαστηρίου φαρμακοποιίας ήταν ο Κερκυραίος Νικόλ. Βραχλιώτης, ο οποίος ήταν ένας από τους αρχαιότερους φαρμακοποιούς στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Η μοναδική πρόταση για σύσταση φαρμακείου στο Ναύπλιο που ευοδώθηκε με σκοπό την κάλυψη των αναγκών της πόλης και την εκπαίδευση νέων στη φαρμακευτική τέχνη είναι του Νικόλ. Ζαβιτσιάνου με αίτηση που υπέβαλλε στις 13-9-1830 και έθεσε ορισμένους όρους. Η κυβέρνηση έκανε δεκτό το αίτημα⁵.

Ο κατάλογος των φαρμάκων στην Ιταλική έχει επικεφαλίδα « Rubrica ospedale di Nauplio di ?

Nomi della Medicina

- 1) Cremor di Tartaro
- 2) Scorza Simaruba
- 3) Zucchero Saturno
- 4) ?
- 5) Littargiro doro
- 6) Tartaro stibiato
- 7) Precipitato rosso
- 8) Terbentone
- 9) Spirito di Sal Ammoniaco
- 10) Gomma Conifera
- 11) " Gotta
- 12) " Arabica
- 13) Sal Nitro
- 14) Sal Onopson
- 15) Laudano Liquido del Sidenham
- 16) Unguento Mercuriale
- 17) Estrato colocintide
- 18) Estrato cicuta
- 19) Enopiastro di achillea
- 20) Enopiastro apalachea
- 21) Enopiastro discicatorio
- 22) Pricipitato bianco
- 23) Polvera di James
- 24) Pietra infernale
- 25) Solfato chinino
- 26) Olio di Ricino
- 27) Rabbarbaro
- 28) Jalappa
- 29) Acido Nitrico
- 30) Acido Muriatico

Medico Direttore Petro Stefanigi

Ερμηνεία, Ονόματα των φαρμάκων και σχόλια

Οδηγίες για το Νοσοκομείο Ναυπλίου

- 1) **Τρυγία κεκαθαρμένη ή όξινο τρυγικό κάλιο ή διτρυγικό κάλιο.** Αποτελεί το κύριο συστατικό της οινολάσσης. Λευκή κρυσταλλική υπόξινος σκόνη η οποία διαλυμένη σε νερό χρησιμοποιήθηκε ως διουρητικό και ως καθαρτικό.
- 2) **Φλοιός σιμαρούβης.** Πρόκειται για δέντρα τροπικών χωρών της Αμερικής και των Δυτικών Ινδιών. Αξιολογότερο είναι η σιμαρούβη η πικρά. Ο φλοιός της χρησιμοποιήθηκε σαν τονωτικό και αντιπυρετικό φάρμακο.
- 3) **Οξικός Μόλυβδος ή ζάχαρη μολύβδου ή άλας του Κρόνου ή σκόνη Goulard.** Λευκή κρυσταλλική χημική ένωση $Pb(CH_3COO)_2$ δηλητηριώδης με γλυκιά γεύση. Χρησιμοποιήθηκε ως σταθεροποιητικό σε χρωστικές για τη βαφή μαλλιών στην κλωστοϋφαντουργία και ως γλυκαντικό.
- 4) ?
- 5) **Λιθάργυρος.** Οξειδιο του δισθενούς μολύβδου, PbO . Κίτρινη σκόνη που χρησιμοποιήθηκε για μολυβδούχες αλοιφές και έμπλαστρα.
- 6) **Τρυγικό καλιοαντιμονύλιο ή εμετική τρυξ.** Παλαιότερα χρησιμοποιείτο ως εμετικό, λόγω όμως των δηλητηριωδών ιδιοτήτων του αντικατεστάθη από άλλα αβλαβέστερα εμετικά.
- 7) **Διωδιούχος ή ιωδιούχος υδράργυρος, HgJ .** Πολύ τοξική ερυθρά σκόνη. Ενδεικνυόταν κατά προτίμηση ως ενεργητικό αντισυφιλικό από άλλα υδραργυρικά φάρμακα για τη θεραπεία βαρειών συμπτωμάτων. Χορηγείτο δια της ενδομυϊκής οδού ή της γαστρικής σε συνδυασμό με ιωδιούχο κάλιο το οποίο ισχυροποιεί τη θεραπευτική ενέργεια και εξασφαλίζει τη διαλυτότητά του. Εξωτερικώς είναι ισχυρό αντισηπτικό αλλά πολύ ερεθιστικό και καυστικό.
- 8) **Τερεβινθίνη ή τερπεντίνη.** Είναι οι ρητίνες των κωνοφόρων δέντρων. Από αυτήν εξάγεται το τερεβινθέλαιο το οποίο είναι μίγμα από τερπένια και ρητινικά οξέα. Το τερεβινθέλαιο έχει αντισηπτική ενέργεια. Σε διάφορες πνευμονικές παθήσεις χορηγείται σε ειςπνοές ως αντισηπτικό και για ελάττωση των βρογχιικών εκκρίσεων.
- 9) **Υδατικό διάλυμα χλωριούχου αμμωνίου NH_4Cl .** Αποχρεμπτικό.
- 10) **Ρητίνη κωνοφόρων.** Αποτελείται από μη πτηνικά τερπένια. Χρησιμοποιείται για την κατασκευή εμπλάστρων, επούλωση τραυμάτων. Σήμερα στην Ελλάδα ρητινεύονται μόνο τα δάση της χαλεπίου πεύκης.
- 11) **Στακτόν κόμμι.** Προέρχεται από ένα είδος γαρκινίας που φύεται στην Ινδία και χρησιμοποιείται ως υποκατάστατο του αραβικού κόμμεως, ως υδρόχρωμα και

στη φαρμακευτική ως καθαρτικό.

- 12) **Το αραβικόν κόμμα** συλλέγεται από τον κορμό και τους κλάδους της ακακίας της Σενεγάλης. Είναι μίγμα πολυσακχαριτών και γλυκοπρωτεϊνών. Χρησιμοποιείται στη βιομηχανία τροφίμων ως σταθεροποιητής. Στη φαρμακοποιία χρησιμοποιείται υπό τη μορφή γαλακτωμάτων και καταποτίων λόγω των μαλακτικών του ιδιοτήτων και λόγω της ικανότητάς του να δρα σαν φορέας αδιάλυτων ουσιών. Στην ιατρική χρησιμοποιήθηκε για την παρασκευή διαλυμάτων αντικαθιστώντων το αίμα.
- 13) **Νιτρικό άλας του Καλίου, KNO_3** , γνωστό ως Νίτρο. Στο σώμα το νιτρικό άλας μετατρέπεται σε νιτρώδες που βελτιώνει την κυκλοφορία του αίματος. Έχει γεύση ξινή, χρησιμοποιήθηκε ως αντιφλογιστικό και διουρητικό, βρήκε επιπλέον εφαρμογή και στη διατήρηση του κρέατος
- 14) **Άλας Θεικο Μαγνήσιο, $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$** , γνωστό ως άλας του Έπσομ και ως πικρόν άλας. Καθάρσιο.
- 15) **Βάμμα οπίου του Σύντενχάϊμ**. Πρόκειται για αλκοολικό διάλυμα οπίου που περιέχει ακόμα κρόκο, γαρούφαλλο και κανέλλα. Η κυριότερη χρήση του οπίου τον περασμένο αιώνα ήταν η θεραπευτική του χρήση κατά της διάρροιας. Παράλληλα ο κρόκος είναι διεγερτικό του νευρικού συστήματος, μπορεί να ανταγωνιστεί την υπνωτική δράση των αλκαλοειδών του οπίου, ή να συνεργήσει με αυτά ως προς τον αντισπασμωδικό ρόλο επί του εντέρου. Ο Διοσκουρίδης γράφει ότι ο κρόκος είναι στυπτικός.
- 16) **Αλοιφή υδραργύρου**. Ορισμένες αλοιφές (π.χ. η ναπολιτανή αλοιφή) χρησιμοποιούνταν ως αντιφλογιστικό και αποσυμφοριστικό επί διαφόρων φλεγμονών των ιστών. Οι αλοιφές Hg καθιερώθηκαν ως τυπική θεραπεία για τη σύφιλη.
- 17) **Εκχύλισμα κολοκυνθίδης (πικραγουριάς)**. Χρησιμοποιήθηκε ως καθαρτικό. Ως ομοιοπαθητικό φάρμακο δίδεται σε σπαστική κολίτιδα.
- 18) **Εκχύλισμα κωνείου. (Κώνειον το σικτόν)**. Το φυτό έχει βαρεία και δυσάρεστη οσμή. Η γεύση των καρπών είναι πικρή και προκαλεί ναυτία. Στην αρχαία Αθήνα χρησιμοποιόταν για τις ναρκωτικές του ιδιότητες από τους ιεροφάντες (ως αντιαφροδισιακό). Η δραστική ουσία του κωνείου είναι το αλκαλοειδές κωνειίνη. Θεωρείται μαζί με τη νικοτίνη, το ισχυρότερο των φυτικών δηλητηρίων. Η κατάποση εκχυλίσματος κωνείου (κυρίως φύλλων και βλαστών) προκαλεί ανώδυνο θάνατο. Στην αρχή τα αισθητήρια νεύρα νεκρώνονται από την περιφέρεια προς το κέντρο. Υπάρχει απώλεια μυϊκών δυνάμεων, αμβλύνονται οι περιφερειακές αισθήσεις, το ανακλαστικό τόξο του νωτιαίου μυελού προκαλεί τρόμο και σπασμούς. Τέλος επέρχεται ύπνος, εγκεφαλική νάρκη και τελικά ο θάνατος.
- 19) **Έμπλαστρο**. Είναι αυτοκόλλητο δερματικό επίθεμα

για τοπική και διαδερματική χορήγηση φαρμάκων. Κατασκευάζονται αναλόγως της χρήσεως για την οποία προορίζονται, από κερί, ρητίνη, μολυβδοσάπυνο κ. ά., με πρόσμιξη διαφόρων φαρμακευτικών ουσιών.

- 20) **Αχιλλέα: (αγριαψιθιά)**. Χρησιμοποιείται και σε μορφή κομπρέσας για πληγές. Η αχιλλέα αποτελεί μια από τις καλύτερες φυσικές θεραπείες του πυρετού. Μειώνει τον πόνο, χαλαρώνει την κυκλοφορία του αίματος και λειτουργεί ως ήπιο ηρεμιστικό. Είναι αντιφλεγμονώδες και αντιμικροβιακό. Οι Σκωτσέζοι παρασκευάζουν και χρησιμοποιούν μια αλοιφή από αχιλλέα για εφαρμογή σε πληγές καθώς ανακουφίζει από τον πόνο και έχει θεραπευτικές ιδιότητες. Καθώς περιέχει αντιφλεγμονώδη και αντισπασμωδικά έλαια, όπως και στυπτικές τανίνες, η αχιλλέα κατέχει εξαιρετικές ιδιότητες επούλωσης των πληγών καθώς και σίλικα που βοηθά στην επανόρθωση του τραυματισμένου ιστού. Ο Αχιλλέας έγιανε τα τραύματα των συντρόφων του με την αχιλλέα του Ολύμπου, που έχει πάρει το όνομά της από τον ομηρικό ήρωα.
- 21) **Απαλαχίνη**. Δενδρύλιο της Β. Αμερικής, είδος πρίνου που φύεται στα Απαλάχια όρη. Τα φύλλα του περιέχουν δραστικό αλκαλοειδές, γνωστό με το ίδιο όνομα, χρησιμοποιούνται δε προς παρασκευήν εμετικού Ξηραντικό. Ξηραντικό επανορθωτικό για επιφανειακές δερματικές παθήσεις. Ξηραίνει, ευνοεί τη δερματική επανόρθωση για δέρμα με ορορροή.
- 22) **Λευκό ίζημα**. Είναι ο χλωριούχος μονοσθενής υδράργυρος Hg_2Cl_2 γνωστός ως «καλομέλας». Είναι λευκός και χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα στη θεραπευτική ως αντισυφιλιδικό, αλλά και ως καθαρτικό, παρασιτοκτόνο, διουρητικό και εντερικό αντισπασμωδικό.
- 23) **Σκόνη του James ή αντιμονιούχος σκόνη**. Πρόκειται για πεντοξειδίο του αντιμονίου Sb_2O_5 το οποίο απαντάται σχεδόν πάντα στην ένυδρη μορφή του $\text{Sb}_2\text{O}_5 \cdot n\text{H}_2\text{O}$, ως κίτρινη σκόνη. Στην ομοιοπαθητική χρησιμοποιήθηκαν σκευάσματα με βάση το αντιμόνιο, όπως η εμετική τρυξ και το αποχρεμπτικό *Antimonium crudum* δηλ. Sb_2S_5 .
- 24) **Πέτρα της κολάσεως**. Νιτρικός άργυρος, AgNO_3 . Διαθέτει αντισπασμωδικές, αντιμικροβιακές και κερατολυτικές ιδιότητες. Εφαρμόζεται τοπικά στη δερματολογία.
- 25) **Θεική κινίνη**. Θεική διυδρική κινίνη, η πλέον συνηθισμένη εμπορική μορφή. Είναι μια αντιπυρετική και μωχαλαρωτική ουσία που χρησιμοποιήθηκε σαν ανθελονοσιακό. Είναι το κύριο αλκαλοειδές του αποξηραμένου φλοιού του τροπικού δέντρου κιχχόνη.
- 26) **Ρετινόλαδο ή ρητινέλαιο ή κικινέλαιο ή καστορέλαιο**. Εξάγεται από τους σπόρους του τροπικού φυτού Ρίκινος ο κοινός. Το κύριο συστατικό του είναι το Κικινελαϊκό οξύ που διαθέτει αντιφλεγμονώδεις ιδιότητες, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζει αναλγητική δράση. Χρησιμοποιήθηκε για δερματικά και πεπτικά

προβλήματα.

- 27) **Ρήον το βαρβαρικό ή ραβέντι.** Έχει εξισσοροπιστικές ιδιότητες για το γαστρεντερικό σύστημα. Οι ρίζες του έχουν χρησιμοποιηθεί ως καθαρτικό. Παρουσιάζει επίσης αντιφλεγμονώδη, αντισηπτική και αντιοξειδωτική δράση.
- 28) **Ιαλάπη.** Κόνδυλοι του μεξικάνικου φυτού ισομοία η φαρμακευτική, οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν ως καθαρτικό φάρμακο.
- 29) **Νιτρικό οξύ HNO_3 .** Πιθανόν να χρησιμοποιούταν για τον προσδιορισμό της ποιότητας ή την ανίχνευση νοθείας στο ελαιόλαδο. Το λάδι αναδεδυμένο με ίση ποσότητα νιτρικού οξέως παίρνει διαφορετικά χρώματα ανάλογα με την οξύτητά του ή την νοθεία του με άλλα σπορέλαια. Ήταν μια εμπειρική γρήγορη μέθοδος πριν ανακαλυφθούν και εφαρμοστούν οι φασματοσκοπικοί προσδιορισμοί στα UV. [η μεγάλη περιεκτικότητα του παντζαριού σε νιτρικά βασίζεται στη μετατροπή των νιτρικών ιόντων σε νιτρικό οξύ, γνωστό αγγειοδιαστολέα που αυξάνει την αιματική ροή σ'όλο το σώμα.]???
- Υδροχλωρικό οξύ HCl .** Αποτελεί συστατικό του γαστρικού υγρού. Θεραπευτικά αναγραφόταν σε υποχλωρυδρία, διάταση στομάχου, ανώμαλες γαστρικές ζυμώσεις. Εξωτερικώς καυτήριο κατά των εξελκώσεων του στόματος και των ούλων.

Ο δεύτερος κατάλογος στην ελληνική έχει επικεφαλίδα:

Αον Εθνικόν Νοσοκομείον Ναυπλίου Είδη των Ιατρικών

- 1) Κρεμορντιάρταρο
- 2) Σιμαρούμπα
- 3) Σάκχαρη Σατούρνα
- 4) ?
- 5) Λιταργκίριο ντόρο
- 6) Τάρταρο σιμπιάτο
- 7) Πρετζιπιτάτο ρόσο
- 8) Τρεμπιτίνα
- 9) Κάμφορα
- 10) Αμονίακο λίκβιντο
- 11) Γκόμα Γκότα
- 12) Γκομαράμπικο
- 13) Σαλενίτρο
- 14) Σαλέμψον
- 15) Λάγδανο Λίκβιντο
- 16) Ουνγκέντο Μερκουριάλε
- 17) Εξτράτο Κολοκίντιτε
- 18) Ιμπιάτρο ντιάκελο
- 19) Ιμπιάτρο ντιπάλαχα
- 20) Ιμπιάτρο βιζικάντε

- 21) Πριτζιπιτάτο Βιάνκο
- 22) Πόλβερε Γιάμες
- 23) Εξτράτο τζικότα
- 24) Πέτρα ινφερνάλε
- 25) Σολφάτο Κινίνο ?
- 26) Όλιο ρίτζινο Μποτίλ?
- 27) Ραμπάρμπακο
- 28) Ράντιξ Γιαλάπα
- 29) Άτζιδο Νίτρικο
- 30) Άτζιδο Μοριάτικο
- 31) Άτζιδο Σολφόρικο
- 32) ?

Τα αναγκαότερα των ασθενών είναι :

60 βελέτζαι δια σκεπάσματα

60 υποκάμισα

60 ζευγάρια σεντόνια ??

Ο Ιατροχειρουργός και επιστάτης

Πέτρος Στεφανίτζης

Εν Ναυπλίω τη 18 Οκτωβρίου 1829

Συμπερασματικά στον κατάλογο αυτών των φαρμάκων παρατηρούμε ότι στο 51% πρόκειται για δρώγες φυτικής προέλευσης και 45% για χημικά φάρμακα. Είναι επίσης εμφανής η μεγάλη χρήση των καθαρτικών, 24%, γεγονός χαρακτηριστικό του νοσολογικού φάσματος περιόδων και περιοχών με ανθυγιεινές συνθήκες λόγω συρροής στρατού και πληθυσμού από τις γύρω περιοχές, για λόγους ασφαλείας, όπως τότε στο Ναύπλιο. Τότε η συμπτωματική θεραπεία της δυσεντερίας βασιζόταν στη χορήγηση ελαφρών καθαρτικών, γεγονός που παραπέμπει σε Ιπποκρατικές πρακτικές που εφαρμοζόταν μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα.

Summary

“Medicines in the post-revolutionary First National Hospital of Nafplio”

Vanna Pandi-Agathokli

In the post-revolutionary capital of Greece, Nafplio, the First National Hospital was founded by Kapodistrias. There, Lefkadios Petros Stefanitsis served for six years (1826-1832) with self-sacrifice as a medical surgeon and caretaker.

Two handwritten lists of hospital medicines signed by Stefanitsis are given.

Key-words: Post-revolutionary hospital of Nafplio, Medical surgeon Petros Stefanitsis, hospital medicines.

Βιβλιογραφία

1. ΓΑΚ Καποδιστριακά. Εισερχόμενα Φ. 288, Αρ. εγγρ. 106.
2. Σκλαβενίτης Τριαντάφυλλος. Συμβολή στη βιογραφία του Πέτρου Στεφανίτη. Μνήμων τομ. 1 53-73, 1971.
3. Πέτρος Δ. Στεφανίτης. Απομνημονεύματα (1821-1839). Επιμέλεια Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης. Έκδ. Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2019.
4. Αθουσάκης Αδάμ. Η εκπαίδευση στην Αργολίδα, Κορινθία και Μεγαρίδα κατά την Καποδιστριακή περίοδο (1828-1832). Εκδ. Κατάγραμμα, Κόρινθος 2003.
5. Ζαβιτσιάνου Νικόδημου. Εγκόλπιον ιατρικόν προς χρήσιν των πρακτικῶν ιατρῶν. Κέρκυρα 1879.
6. Πανδή-Αγαθοκλή Β. Οι γιατροί των ενδεών. Ιατρικά Χρονικά Βορειοδυτικής Ελλάδος.
7. Pschyrembel Klinisches Wörterbuch
8. Rõmpfs Chemie Lexikon